T. BARIŞ DERNEĞİ'NİN (Komitesi'nin)
Nisan 1987'de üçüncü kez mahkûm edilmesine ilişkin
G ö z l e m l e r

Soruşturma ve Yargılama Süresi

- Istanbul Sıkıyönetim Komutanlığının, emrindeki askeri savcıya, Türkiye Barış Komitesi yöneticileri hakkında soruşturma açılması emri 27.10.1980 tarihlidir. Bu duruma göre, suçlananların sorgulanması ve yargılanması 2374 gün (339 hafta) sürmüştür.
Ne var ki, mahkumiyet kararı sanıklar tarafından temyiz edildiğinden, yargılama henüz son bulmuş da değildir.

Sanıkların Sayısı

- Askeri savcının 17.5.1982 tarihli iddianamesiyle, T.Barış Komitesinin önce 30 yöneticisi yargılanmaya başlanmış, sonradan 25.9.1984 tarihli ayrı bir iddianameyle suçladığı 48 kişiyle, sanıkların sayısı 78'e yükselmiştir.

Tutukluluk Süresi

- Türkiye Barış Komitesi yöneticileri genellikle 3 yılı aşkın tutuklu bırakılmışlardır. Ne var ki, Askeri Mahkemenin 28.4.1987 günkü mahkûmiyet kararı karşısında bile, önemli süreler "alacaklı" kalmışlardır. Örneğin:

Doç.Dr. Gencay Şaylan		- 37 ay aşkın yasa-dışı tutukluluk
Ali Sirmen	(Gazeteci)	- 37 " " " " "
Prof.Dr.Haluk Tosun		- 36 " " " "
Tahsin Usluoğlu	(İktisatçı)	- 36 " " " "
Dr.Erdal Atabek	(Hekim)	- 30 " " " "
Hüseyin Baş	(Gazeteci)	- 30 " " " "
Prof.Dr.Metin Özek		- 29 " " " "
Aykut Göker	(Y.Mühend.)	- 29 " " " "

Orhan Taylan	(Ressam)	- 28 ay aşkın yaşa-dışı tutukluluk
Prof.Dr.Melih Tümer		- 21 " " " " "
Bn. Reha İsvan	(Öğretmen)	- 17 " " " "
Niyazi Dalyancı	(Gazeteci)	- 17 " " " "
Aybars Ungan	(Y.Mühend.)	- 10 " " " "
Mustafa Gazalcı	(Milletvek.)	- 10 " " " "
Kemal Anadol	(")	- 10 " " " "
Uğur Kökden	(Y.Mühend.)	- 10 " " " "
Nurettin Yılmaz	(Milletvek.)	- 7 " " " "
vs. vs.		

T.Barış Komitesi yöneticilerini yargılayan askeri mahkemenin tutukluluk konusunda verdiği ara-kararlarda ortaya çıkan bu inanılmaz isbetsizlik ve adaletsizlik, başlı başına, nihai mahkûmiyet kararı hakkında da pek haklı olarak kuşkular uyandırmaktadır.

Yargılama Yöntemi

- T. Barış Komitesi davası, yargıçları atama yoluyla belirlenen İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı 2 Numaralı Askeri Mahkemesinde görülmüş, yargıçları birçok kez değiştirilmiştir. Askeri yargıçların birçoğu tutuklama ve mahkûmiyet konularında aleyhte kanaat açıklamışlardır.
- Yargılama sırasında, Türkiye'de 1980 Eylül askersel darbesinden sonra açılan sayısız davalardan bile ayrı olarak, istisnai "Savaş Hali Hükümleri" uygulanmış, böylece, özellikle savunma hakkı kısıtlanmıştır.
- İddia makamı, sanıkların somut fiillerine ilişkin suç delilleri sunamamış, Amerikan CIA kaynaklı anti-komünist genel suçlamaları tekrarlamakla yetinmiştir. Örneğin, somut delil yokluğunda, Rusya Çarı Büyük Petro'nun (1672-1725) vasiyetnamesine dava dosyasında yer verilmiştir.

  Nitekim, askeri mahkemenin ilk iki mahkûmiyet hükmü Askeri Yargıtay tarafından "eksik soruşturma" nedeniyle bozulmuştur. Askeri mahkemenin bu üçüncü ve sonuncu mahkûmiyet kararı için de, varolan yetersiz, eski delillere yenileri eklenmiş değildir.

Askeri Mahkemenin Mahkûmiyet Kararı

- İstanbul 2 Numaralı Askeri Mahkemesi 28.4.1987 günü açıkladığı

mahkûmiyet kararında:

A) T.Barış Komitesinin aşağıdaki 12 yönetici ve üyesine şu cezalar verilmiştir:

M. Dikerdem	(Em.Büyük Elçi)	- 4 yıl 2 ay hapis
Bn.Reha Isvan	(Öğretmen)	- 4 " 2 " "
Dr.E.Atabek	(Hekim)	- 1 " 6 " 15 gün hapis
Prof.Dr.M.Özek		- 1 " 6 " 15 " "
A.Göker	(Y.Mühendis)	- 1 " 6 " 15 " "
O.Taylan	(Ressam)	- 1 " 6 " 15 " "
H.Baş	(Gazeteci)	- 1 " 6 " 15 " "
N.Tarhan	(Milletvekili)	- 1 " 6 " 15 " "
E.Saracoğlu	(")	- 1 " 6 " 15 " "
Doç.Dr.A.Tangör		- 1 " 6 " 15 " "
N.Dalyancı	(Gazeteci)	- 6 ay hapis
N.Yılmaz	(Milletvekili)	- 6 " "

B)T.Barış Komitesi örgüt olarak kapatılmıştır.

C) 21 ayı aşkın tutukluluktan sonra vefat etmiş bulunan sanıklar Av.Orhan Apaydın (İstanbul Barosu Başkanı) ve ve İsmail H.Öztorun'un (CHP Milletvekili) yargılanmasına son verilmiştir.

D) Daha önce 5 kişi hakkında kesinleşmiş olan beraat kararına ek olarak, bu kez de 31 kişi beraat ettirilmiştir.

E) 19 sanık için beraat kararı verilmemiş, fakat onların suçlarının zaman aşımına uğradığı inanılmaz şekilde öne sürülerek, onlar davadan cezasız ayrılmıştır.

F) 4 sanık için, ikinci bir davada yargılanmakta oldukları gerekçesiyle bekleme kararı alınmıştır.

G) 1 sanık hakkında dava reddedilmiştir.

H) Türkiye'de bulunamıyan önceki 2 sanığa ek olarak, ayrıca daha 2 sanık hakkındaki dava da geçici olarak durdurulmuştur.

Sayın M.Dikerdenm'in 3. mahkûmiyet kararına ilişkin görüşleri

- T.Barış Komitesi'nin Genel Başkanı, Emekli Büyük Elçi Sayın Mahmut Dikerdem, askeri mahkemenin üçüncü mahkûmiyet kararı konu-

TÜSTAV

sundaki görüşlerini, Askeri Yargıtay'a temyiz başvurusunda şöyle dile getirmiştir:

> İstanbul 2 Numaralı Askeri Mahkemesi'nin, Türkiye Barış Derneği (Komitesi) davasında 28.4. 1987 günü açıkladığı karar haksızdır.
>
> Haksızdır, çünkü hukuka ve Türkiye Cumhuriyeti devletinin taraf olduğu uluslararası belgelerden doğan yükümlülüklerine aykırıdır. Söz konusu karar, hukuk devleti ilkelerini ve adaleti gözetmek yerine, Türkiye'nin halen içinde bulunduğu siyasal ortamın gereklerine uymak amacına yöneliktir.
>
> T.Barış Derneğine ilişkin ilk yargılamada Dernek yöneticilerinin uzun süren tutukluluk halleri dolayısıyla, haklarında zaten peşin ceza infazı yapılmış bulunmaktadır. Bu kez kararda, bir kısım Dernek Yönetici ve üyelerinin suçluluğunda ısrar edilmekte, ancak, ceza indirimi yapmak ve zaman aşımı uygulamak yoluyla, adil ve makul bir karar verildiği izlenimi yaratılmak istenmektedir. Kararın bu amacı taşıdığı, T.Barış Derneğinin illegal bir örgüte dönüştüğünün belirtilerek kapatılmasından açıkça anlaşılmaktadır.
>
> Mahkemece verilen cezalar ve yapılan uygulamalar ne olursa olsun, bu kararla T.Barış Derneği illegal bir örgüt kabul edilerek kapatılmıştır. Bu durumun, içerde kamu vicdanını yaralayacağı gibi, dışarda dünya barışı için sürdürülen uğraşların Türkiye'de suçlanıp mahkûm edildiği kanısını yaratacağı kuşkusuzdur.

MAHKUMİYET KARARINDAKİ BAZI HUKUKSAL ÇELİŞKİLER:

A) Daha önceki kararlarda esas alınmış olandan farklı ceza maddeleri uygulanması

- Türkiye'deki temel hukuk kurallarına göre, Askeri Yargıtay

Daireler Kurulu'nun davalarda verdiği kararlar, mahkemeler için zorunlu bir çerçeve oluşturur ve bağlayıcıdır.

- Askeri Yargıtay Daireler Kurulu, İstanbul Askeri mahkemesinin verdiği 2. mahkûmiyet hükmünü incelerken, T.Barış Komitesi yöneticilerinin, ağır cezalar öngören TCK 141. maddesine göre yargılanmasını onaylamıştı. Askeri Yargıtay Daireler Kurulunun, İstanbul askeri mahkemesinin mahkûmiyet hükmünü bozması, işte bu çerçeve içindeki "eksik soruşturma" nedeniyle olmuştur.

- İstanbul askeri mahkemesi 3. mahkûmiyet kararını verirken, özellikle uluslararası kamuoyunun T.Barış Komitesi yöneticilerinin ağır hapis cezalarına çarptırılmasına yoğun tepkisi karşısında açıkça gerileyerek, T.Barış Komitesi yöneticilerine daha hafif cezalar seçmek zorunda kalmış; bu amaçla da zorunlu yasal çerçevenin dışına çıkarak, başka ceza maddeleri uygulamıştır. (TCK 143 ve 1630 sayılı Dernekler Yasası)

- Istanbul askeri mahkemesinin bu son kararında dikkati çeken, uluslararası kamuoyunu yatıştırmaya yönelik bu yasa-dışı geri-leyişe rağmen, T.Barış Komitesi'ni illegal bir örgüt saymaktan, -hem de biraz aşağıda değineceğimiz yasal çelişkilere rağmen illegal bir örgüt saymaktan- vazgeçmeyerek, onu ısrarla kapatmak istemesidir.

- Kısacası, Istanbul askeri mahkemesinin, daha önce Askeri Yargıtay Daireler Kurulu tarafından onaylanmış olan "suçun niteliği"nde sonradan bir değiştirme yaparak, başka ceza maddeleri uygulaması hukuken olanaklı değildir.

  Böyle bir değişiklik ancak hukuk-dışı, açıkçası, siyasal nedenlerle açıklanabilir. Böyle bir değişiklik, T.Barış Komitesi yöneticilerinin yargılanmasında hukukî normlardan çok, siyasal etkilerin ağır bastığını (ve davanın, Türkiye'deki iktidar tarafından bir pazarlık konusu haline getirildiğini) açıklıkla göstermektedir.

B) Suçlu yöneticiler kim ?

- T.Barış Komitesinin Genel Başkanı M.Dikerdem ile, Genel Yönetim Kurulu üyelerinden Bn.Reha İsvan, şimdiye kadar, diğer yöneticilerle birlikte, y ö n e t i c i konumlarına tekabül eden TCK 141/1 maddeye göre yargılanmışlar ve askeri mahkemenin daha önceki iki kararında, diğer pek çok yöneticinin yanı sıra, bu maddeye göre

mahkûm edilmişlerdi.

Yönetici konumunda olmayan ya da mahkemece öyle görülmeyen diğer sanıklar ise, önceki kararlarda, ü y e konumlarına tekabül eden ve göreceli olarak daha hafif ceza öngören TCK 141/5 maddeye göre mahkûm edilmişlerdi.

- Oysa, askeri mahkemenin son kararında, yöneticilere mahsus TCK 141/ maddeye göre hiç kimseye ceza verilmemiş, üyelere mahsus TCK 141/5 madde ise, aralarında pek çok yönetici de bulunan tüm sanıklar arasında yalnızca Sayın M.Dikerdem ile Sayın (Bn) Reha İsvan'a uygulanmıştır.

- Ne var ki, askeri mahkeme son kararında Sayın M.Dikerdem ile Sayın R.Isvan'ı, TCK 141/5 maddeye göre illegal bir örgüt ü y e s i olarak -daha hafif bir cazayla- cezalandırmak isterken, bu sanıkların hangi illegal örgüte üye bulunduklarını, onları diğer sanıklardan hangi nesnel kriterlerle ayırarak cezaya müstehak gördüklerini ve, asıl en önemlisi, -Sayın M.Dikerdem ve Sayın R.İsvan yalnızca üye konumunda sayıldıklarına göre- o zaman suçlu yöneticilerin kimler olduğunu kararında belirtmemiştir.

C) T.Barış Komitesi'nin dışındaki "İllegal Örgüt" hangisi ?

- Bu son karara göre, T.Barış Komitesinin, -askeri mahkemenin daha önceki kararlarından farklı olarak- bir "illegal örgüt" olmadığı ortaya çıkmakta, T.Barış Komitesi aklanmaktadır. Çünkü:

  - ✗ T.Barış Komitesi eğer bir "illegal örgüt" olsaydı, Sayın M.Dikerdem ve Sayın R.İsvan'ın, bu örgütün fiili yöneticileri olarak, TCK 141/1 maddeye göre cezalandırılmaları gerekirdi. Askeri mahkemenin yönelimi bu değildir.
  - ✗ T.Barış Komitesi eğer bir "illegal örgüt" olsaydı, askeri mahkemenin,cezalandırmak istediği diğer sanıkları başka maddelere göre değil, TCK 141/1 ya da 141/5 maddelere göre mahkûm etmesi gerekirdi.

Askeri mahkemenin kararı, Sayın M.Dikerdem ile Sayın R.İsvan'ı "illegal örgüt" ü y e'si olarak, TCK 141/5 maddeye göre cezalandırmak isterken, "illegal örgüt"ün hangisi olduğunu, asıl y ö n e t i c i'lerinin kimler olduğunu yeni delillerle açıklamadığı için, mantıksal ve hukuksal dayanaklardan yoksun görünmektedir.

D) Biri diğerini içeren iki eylem için iki ayrı ceza

- Askeri mahkemenin son kararında, 8 sanığın her biri 1 yıl 6 ay 15'er gün hapis cezasına mahkûm edilmiştir. Bu sanıklara TCK 143 madde ve Dernekler Yasası hükümleri birarada uygulanmıştır.

  Oysa, sanıklar için suç nedeni sayılan eylemler birbirini içerdiğinden, bunlardan yalnızca biri cezalandırılmaya konu olabilecekken, her ikisi için ayrı ayrı ceza uygulamaya girişmek, son mahkûmiyet kararının hukuka aykırı bir başka yönünü oluşturmaktadır.

E) İkinci bir davada ayrıca yargılanan sanıklar için hükmün geciktirilmesi

- T.Barış Komitesi yönetici ve üyelerinden 4 sanığın, ayrıca TKP davasında da yargılandıklarını öne sürerek, askeri mahkemenin, daha önce kabul ettiği yargılamayı doğallıkla hükme bağlamaktan şimdilik kaçınması ve bekleme kararı alması da hukuka aykırıdır.

  Askeri mahkemenin bu alışılmamış kararı, sanıkların ikinci TKP davasında beraat etmeleri halinde, bu davadan mahkûm edilebilmelerinin gözetildiği izlenimini vermektedir.

F) Aynı zamanda gerçekleşmiş ortak eylemler konusunda sanıklar arasında ayırım

- 19 sanık askeri mahkemenin son 28.4.1987 günkü duruşmasından ceza almadan ayrılmıştır. Askeri mahkeme bunları beraat ettirmeyerek, suçlu olduklarını, ama suçlarının zaman aşımına uğradığını ilan etmiştir.

- Askeri mahkeme, bu kararıyla, ceza veremediği 19 sanığı beraat ettirmeyerek, onları yine de şaibe altında bırakmış, onlar hakkında toplumda "suçlu"imajının sürmesine olanak yaratmıştır.

  Ancak şurası dikkate değer ki askeri mahkemenin kararından, bu 19 sanık ile beraat ettirilen 31 sanığın, aynı zamanda gerçekleşmiş ortak eylemleri konusunda nasıl bir ölçüyle ayırım yapıldığı hiç belli olmamaktadır.

- Askeri mahkemenin kararında daha da anlaşılmaz, hatta şaşırtıcı bir başka nokta var: "Suç"larının zaman aşımına uğradığı açık-

lanan söz konusu 19 sanık ile, suçlu görülerek cezalandırılan 12 sanığın ortak eylemleri arasında nasıl bir ölçüyle ayırım yapılabildiği de kararda belirtilmiş değildir.

- Kısacası, T.Barış Komitesinin her zaman yasal çerçeve içinde kalmış, özellikle 1978 Aralığından 1980 Eylülüne,askersel darbeye kadar, sıkıyönetim komutanlıklarının yakın denetimi altında yürütülmüş faaliyetlerinin birer parçası olmuş eylemlerin, Askeri mahkeme tarafından, 31 sanık için suç olarak görülmemesi, 19 sanık için suç olarak görüldüğü halde cezalandırılmaması, 12 sanık için de somut delillere dayalı olmaksızın suç olarak ilan edilmesi ve cezalandırılmak istenmesi, besbelli ki anlaşılmasıhiç de kolay olmayan bir olgudur.

S o n u ç

Türkiye'nin yalnızca hukuk tarihinde değil, aynı zamanda yakın siyasal tarihinde de önemli bir yeri olan Türkiye Barış Komitesi davasını böylesine yürüten ve hükme bağlayan yargıçların atabildiği günümüz Türkiyesinde, sağduyunun ve insan haklarına saygının egemen duruma gelmesi için daha katedilecek çok yol olduğu ve bu süreçte uluslararası dayanışmanın büyük değer taşıdığı belli olmaktadır.

Türkiye'de İnsan Hakları ve Demokrasi
için Dayanışma Girişimi
- F.Almanya

TÜSTAV